

Doktori értekezések azonosítása, feldolgozása és hasznosítása a Román Szocialista Köztársaságban

A doktori értekezéseknek — az egyéb tudományos munkákhoz hasonlóan — kiemelkedő fontosságuk van a dokumentumok között.

Minden doktori értekezéssel szemben alapvető követelmény, hogy néhány új gondolatot, eredeti megközelítést, a korábbi publikációkhoz képest új elemet közöljön. Ez adja a doktori értekezések elsődleges információs értékét. A másodlagos információt a doktori értekezésekhez felhasznált szakirodalom, s az arra való utalások adják.

A doktori értekezések lényeges megkülönböztető jegye — a publikált kutatási jelentésekkel, dolgozatokkal szemben —, hogy ezek szinte kizárólag kis példányszámban készülnek, és csak ritkán kerülnek publikálásra. A publikálás egyébként is nehezen oldható meg, hiszen az értekezések nyilvánosságra hozásával nőhet a plágium veszélye, s a szerzőnek nehéz lenne az eredetiséget bizonyítani, mert munkáját semmiféle jogi oltalom nem védi. A doktori értekezések információs értéke viszont megköveteli ezeknek a publikálatlan anyagoknak a felhasználását. Ezért Romániában megkezdtek a doktori értekezések dokumentációs feldolgozását.

A tanulmány a feldolgozás módszerét és rendszerét ismerteti. A gyűjtés kiterjed minden Romániában megvédett doktori értekezésre, akkor is, ha készítője külföldi állampolgár.

Az értekezések — az Oktatási Minisztérium utasítására — négy példányban készülnek: egy példány a Központi Állami Könyvtárban kerül letétbe, két példány abban az intézményben kerül archiválásra, ahol a doktori disszertáció készült, egy példány pedig annak a városnak az egyetemi könyvtárába kerül, ahol a védelem és odaitélés történt. Az értekezés téziseit megkapja egy példányban az Országos Információs és Dokumentációs Intézet (Institutul National de Informare și Documentare, INID), továbbá öt példányban a bukaresti Központi Egyetemi Könyvtár nyilvántartás és külföldi csere céljára. Az INID 1972 óta gyűjti a Romániában megvédett doktori értekezések téziseit. 1973-ban jelent meg kiadványuk, a *Doktori értekezések 1969–1973*. Ebben szakterületenként csoportosították a disszertációkat. A kötet végén betűrendes szerzői névmutató van.

A bukaresti Központi Egyetemi Könyvtárban az INID csoportosítása szerint dolgozzák fel a doktori értekezések téziseit. Megjelent a *Doktori értekezések 1948–1966* című gyűjteményük, amelyben minden értekezésről közlik a következő adatokat: szerző, cím, dátum, a védelem időpontja és helye, letéti hely, a témavezető neve. Négyezer értekezést dolgoztak fel a kiadásban. Folyamatban van azoknak a doktori értekezéseknek a feldolgozása, amelyeket román felsőoktatási intézmények kap-

tak külföldről: ez mintegy húszezer disszertáció az 1960–1970 közötti időszakból.

A doktori értekezések kivonatolása alapján megszerkesztett katalóguscédulákat deszkriptoraik alapján mindenütt besorolják a tárgy- vagy szerzői katalógusba.

Az értekezések nagy információs értéke miatt a szerzők javasolják, hogy az érintett szervezetek, intézmények hatékonyabban működjenek együtt, osszák meg a feldolgozás munkáját. Ez a tevékenység részben decentralizáltan, részben centralizáltan mehetne végbe. Így:

az értekezések analízisa, indexelése ágazatonként vagy szakterületenként decentralizálva történhetne;

a felhasználásukat elősegítő helyi dokumentációs egységek is decentralizáltak lennének;

az információk korszerű tárolását, keresését és a szelektív információterjesztést az INID központilag végezné.

Ezzel elérhető lenne a doktori értekezések információs értékeinek hasznosítása, s nagy segítséget jelentene az oktatók és kutatók munkájához.

A publikálatlan értekezések hozzáférhetővé tétele számos problémát is felvet. Az olyan disszertációkat, amelyek humán tudománnyal foglalkoznak, vagy természettudománnyal, de teoretikus jelleggel közelítik meg a kérdést, helyes lenne szerzői jogi oltalomban részesíteni.

A műszaki tudományokkal kapcsolatos értekezések gyakran tartalmazznak nemzetgazdasági szempontból is jelentős új megoldásokat, javaslatokat. Érdemes lenne fontolóra venni, hogy mindazokban az esetekben, amikor a bíráló bizottság megállapítja, hogy az értekezés új eljárást vagy új termék előállítását teszi lehetővé — tehát ha kimeríti az újdonság fogalmát —, szabadalmi védelmet biztosítsanak számára.

Végezetül, ha bárhol, bármilyen publikált kutatási anyagban felhasználásra kerülnek doktori értekezések, azok fő bibliográfiai adatait be kell venni a tanulmány irodalomjegyzékébe.

/BALEANU, R. — BUGNARIU, A. D.: *Identification, circulation, processing and utilization of the doctoral theses = Probleme de Informare și Documentare*, 10. köt. 5. sz. 1976. p. 294–300./

(Berényi Jánosné)

A könyvtárak számítástechnikai berendezésekkel való ellátásának kérdései az NSZK-ban

A Német Szövetségi Köztársaságban a könyvtári számítógépes rendszerek tervezése és fejlesztése jelentősen elmaradt a dokumentációs, irodalomkutatási és hasonló feladatokat ellátó rendszerek fejlesztésétől.

Néhány egyetemen az egyetemi számítóközpont már az eredeti elképzelések szerint kielégíti többek között az egyetemi könyvtár adatfeldolgozási igényeit is. A tapasztalatok szerint azonban ez a megoldás *nem felel meg a gyakorlati követelményeknek*, mert az adatfeldolgozási prioritások érdekében valóságos hatalmi harc alakul ki a gépidő-kapacitásokért. Az elsősorban más célokra létesült nagy számítóközpontnak a könyvtár rendelkezésére álló részkapacitása legfeljebb a kölcsönzéssel kapcsolatos adminisztrációra elegendő, de az integrált *könyvtári szervezési-üzemeltetési feladatok nagyságrendekkel nagyobb igényeinek kielégítésére alkalmatlan*.

Ezért gyakori, hogy a könyvtárosok ezeket a korlátozott tudomásul véve, *nem is tervezik munkájuk nagyobb méretű gépesítését*. A fejlődést az is nehezíti, hogy egyes könyvtárakban a munka gépesítésére kidolgozott elképzelések egyéniek és egyediak, és így könyvtári számítógép-közösségek kialakulása, — az egyes intézményekben megvalósított eredmények alkalmazása más intézményekben — szinte elképzelhetetlen.

A problémák megoldása azonban meghaladja az egyes könyvtárak lehetőségeit, és a számítástechnika alapos ismeretét tételezi fel. Némely vonatkozásban meghaladja a szövetségi tartományok szintjét is, és *nemzeti, sőt nemzetközi együttműködést követel meg*. Ebben a vonatkozásban téves a Deutsche Forschungsgemeinschaft által kidolgozott alapkoncepció, ugyanis előre látva a nehézségeket, *nem foglalkoztak a könyvtári munkához szükséges berendezésekkel és készülékekkel*, hanem csak a berendezések és készülékek minőségi elbírálásához szükséges kritériumokat határozták meg.

Az alapul vett példakép sok esetben az *Ohio College Library Center*; e létesítmény elveit óhajtják a német viszonyokra alkalmazva megvalósítani. Ez azonban általában irreális. A gyakorlatban a feladatokat helyi, körzeti és országos részfeladatokra kell bontani, az egyes szinteken gondos mérlegelések alapján kell meghatározni a követelményeket és a lehetőségeket, és e megfontolások alapján kell — a realitások figyelembevételével — a rendszereket megtervezni.

Tisztában kell lenni a *könyvtári és a dokumentációs munka közötti alapvető eltérésekkel* is. A dokumentációs tevékenységet általában országos szinten szervezik, míg a könyvtári automatizálás körzeti jellegű feladat (az

NSZK-ban ez szövetségi állami, ill. tartományi szintet jelent).

A *Deutsche Forschungsgemeinschaft* három szervezési formát javasol:

önálló könyvtári számítóközpontok, más számítóközpontoktól teljesen független szervezésben;

körzeti könyvtári központok, amelyek az adatfeldolgozás technikai feladatainak ellátásában külső számítóközponttal működnek együtt;

könyvtári programozó csoport a már működő számítóközpontban.

Hiba azonban, hogy a koncepcióban még ezek az elképzelések sem konkrétak már csak azért sem, mert kialakításukkor még senki nem tudta felbecsülni a körzeti központokban a könyvtári feladatok ellátásához szükséges adatfeldolgozási igényeket. Ma is csak annyit tudnak biztosan, hogy az off-line rendszerek műszaki lehetőségeinek határai az eredetileg feltételezettnél alacsonyabbak; tehát *átfogó on-line rendszerekre van szükség*. Ezek alapján viszont úgy tűnik, hogy a körzeti számítóközpontok hardware-igénye meglehetősen nagy lesz. Illuzórikus az az elképzelés, hogy a könyvtári igények kielégíthetők a számítóközpontokhoz csatlakozó néhány adatvégállomással vagy adatátviteli készülékkel.

Célszerű megoldásnak az tűnik, ha a tulajdonképpeni *adatfeldolgozási feladatokat körzeti szinten látják el, míg az adatok túlnyomó többségének feldolgozását országos szinten végzik* (központi katalogizálás, központi adatbankok létesítése, központosított csatlakozás nemzetközi adattároló központokhoz stb.). Ez a szervezési forma hasonlít a dokumentációs feladatok megoldásában már sikeresen alkalmazott formákhoz. Helyi szinten csak a helyi adatok rögzítése, a kölcsönzési feladatok ellátása és hasonlók maradnak meg, és ezeket már el lehet végezni távadatfeldolgozással, néhány adatátviteli állomással vagy készülékkel. A végleges rendszer kialakulásáig helyi szinten létesítendő adatfeldolgozó rendszereket pedig úgy kell tervezni, hogy azok beilleszthessenek a későbbi nagy rendszerekbe.

/PFLUG, G.: *Hardware-Ausstattung der deutschen Bibliotheken* = *ABT Information*, 8. köt. 22. sz. 1976. p. 2–11./

(Pálkás János)

FOLYÓIRATRENDSZER – FOLYÓIRATELEMZÉS

Az USA nemzeti folyóiratrendszerének kialakítása

Az Amerikai Egyesült Államokban az *NCLIS (National Commission on Libraries and Information Science = Országos Könyvtárügyi és Információs Bizottság)* munkacsoportot hozott létre a nemzeti folyóiratrendszer kialakításának előkészítésére.

Előzmények

Az oktatási és tudományos intézmények könyvtárközi kölcsönzéseinek az 1969–1970-es tanévről vonatkozó adatai szerint az igények száma 2,1 millióra becsülhető. Ezek 48%-a folyóírra vonatkozott. Ez a szám indokolja a nemzeti folyóiratrendszer létrehozását.